

תוכן עניינים

1	מבוא
2	סקירת ספרות
2	1. תוכניות מציאות – המשגה ומאפיינים
3	2. תוכניות מציאות מפורמט "תחרות" ו"כשרונות"
3	2.1 "הישרדות" – פורמט תחרות
4	2.2 "האח הגדול" – פורמט תחרות
5	2.3 "מאסטר שף" – פורמט כשרונות
6	3. אוקסימורונים תרבותיים בתוכניות מציאות
6	3.1 אוקסימורון הפלורליזם הממוסד
6	3.2 אוקסימורון הפריפריה: סיפור סינדרלה
7	שיטת המחקר
7	שאלות המחקר
7	שיטת הניתוח
8	קורפוס המחקר
8	ממצאים
17	דיון
20	סיכום
22	ביבליוגרפיה

מבוא

תוכניות מציאות (ריאליטי) מאפשרות לצופים פעמים רבות להתנתק משגרת היומיום, לחוות עונג וסיפוק התשוקות הבסיסיות ביותר (Reiss & Wiltz, 2004). תוכניות מציאות הפכו במרוצת השנים לפופולאריות ומצליחות בקרב הצופים, ואפשרי כי הסבר לכך טמון במה שמכונה אוקסימורונים תרבותיים, קרי, סתירות פנימיות המייצרות כר פורה ליישוב המחלוקת בין המשמעויות השונות (Neiger, 2012). אוקסימורון הפלורליזם הממוסד מתייחס ליכולת של תוכנית המציאות להגדיר עצמה כאותנטית וכזו שמאפשרת להציג מתמודדים ממגוון הקשת התרבותית והחברתית, אך בה בעת ידה של ההפקה לא מרפה מעריכה ושיפוץ התוצר הסופי. אוקסימורון הפריפריה מתייחס למצב בו מוצג סיפור סינדרלה של מתמודד מהפריפריה יחד עם דימויים סטראוטיפיים (שם).

מטרת מחקר זה היא, אם כן, לעמוד ביתר דיוק על ההבדלים באופן בו פועל אוקסימורון הפלורליזם הממוסד ואוקסימורון הפריפריה בתוכניות תחרות, לעומת אלו בתוכניות כישרונות. במחקר זה הועלו שתי שאלות מחקר ושתי תתי שאלות אשר מנוסחות באופן הבא: 1. מהם ההבדלים באופן הפעלת אוקסימורון הפלורליזם הממוסד בתוכניות תחרות לעומת תוכניות כישרונות? וכיצד מבוסס ומחוזק הנרטיב הפלורליסטי בתוכניות תחרות לעומת תוכניות כישרונות? ; 2. מהם ההבדלים באופן הפעלת אוקסימורון הפריפריה בתוכניות תחרות לעומת תוכניות כישרונות? וכיצד באים לידי ביטוי ההבניה והצגת הדימוי של "האחר" (פרט או קבוצה מהפריפריה) בתוכניות תחרות לעומת תוכניות כישרונות?

רציונל מחקר זה נובע מעצם העובדה כי ישראל הינה בבסיסה מדינה בעלת מגוון אתני ותרבותי (Yonah, 2005), ועל כן סביר כי בתוכניות ריאליטי ישראליות יופעל אוקסימורון הפלורליזם במגוון שיטות ויינתן לו מקום מרכזי. באופן דומה עשוי לפעול אוקסימורון הפריפריה, כאשר מציגים משתתפים בעלי ייחוד תרבותי ואתני ושמים אותם במרכז הבמה. אי לכך, אבקש להוציא לפועל מחקר אשר יבחן את אופן הפעלת האוקסימורונים בתוכניות ריאליטי, תוך השוואה בין שני סוגים של תוכניות ריאליטי (תחרות וכישרונות).

המחקר עתיד להתבסס על שיטת מחקר איכותנית מסוג ניתוח תוכן פרשני, במסגרתו יעשה שימוש בכלים סמיוטיים ורטוריים בניתוח טקסטים מארבע תוכניות ריאליטי מסוג תחרות וכישרונות – "האח הגדול" "הישרדות" ו"מאסטר שף". המחקר יפתח בסקירת ספרות מקיפה ומורחבת אודות המשתנים של מחקר זה, כמו גם, מחקרים ומאמרים שבוצעו במהלך השנים סביב הנושא. בהמשך יוצג פרק הניתוח שבמסגרתו יוצגו התמות העיקריות שזוהו ככאלה שחזרו על עצמן, ושעשויות להוות את הבסיס לניתוח. לאחר מכן, יוצג פרק הדיון במסגרתו תוצג האינטגרציה בין הממצאים שנדלו מהניתוח לבין מחקרים ומאמרים הקשורים לנושא שהוצגו בסקירת הספרות. לבסוף יוצג פרק הסיכום שעתיד להציג את המסקנות העיקריות שיסייעו בהשבה על שאלות המחקר.

סקירת ספרות

1. תוכניות מציאות – המשגה ומאפיינים

בעת האחרונה, תוכניות המציאות החלו לצבור קהל צופים רב, כאשר הן מספקות בידור עממי ועניין לצופים (Elias, Jamal, & Soker, 2009). הן מתיימרות להיות תוכניות שאינן מתוסרטות כלל, כאשר במסגרתן מתועדות סיטואציות מהחיים האמיתיים של אנשים "רגילים" או "אמיתיים" שאינם נחשבים לשחקנים (Lundy, Ruth, & Park, 2008). כלומר, המשתתפים שחלקם אינם מוכרים כלל נחשפים לקהל הצופים במגוון מצבים המתיימרים להציג את המציאות (Deery, 2004; Godlewski & Perse, 2010). הנחת היסוד המנחה של תוכניות המציאות היא שהמשתתפים בה "מוכרים" את הפרטיות שלהם בתמורה לסכום כסף ולמען תהילה חולפת וזמנית (Papacharissi & Mendelson, 2007).

נאבי ואחרים (Nabi, Biely, Morgan, & Stitt, 2003) סיפקו הגדרה ברורה ומדויקת יותר למונח תוכניות מציאות כאשר סברו כי תוכניות מציאות מציגות אנשים "אמיתיים" כאשר הם חווים אירועים מתוכננים או אמיתיים. לדידם, לתוכניות מציאות חמישה מאפיינים – 1. המשתתפים מגלמים עצמם, כלומר, הם אינם שחקנים או אנשי ציבור; 2. המשתתפים צולמו לפחות בחלק מן הפעמים באזור הטבעי ואותנטי מחוץ לאולפן הקלטות – סביבת מגורים ועבודה; 3. התוכן איננו מתוסרט; 4. האירועים מוצגים בהקשר נרטיבי ועלילתי; 5. מטרת העל הינה לבדר את הצופים (שם).

תוכניות הראליטי הפכו לבולטות מבין תוכניות ה"פריים-טיים" המשודרות בטלוויזיה, ולעיתים קרובות צוברות רייטינג רב כאשר מרביתן נוטות להיות משודרות בשעות בהן מספר הצופים הוא מגיע לשיא (Bunker, 2018). כיום, משודרות בטלוויזיה תוכניות מציאות ממגוון רחב של פורמטים, כאשר הבולטים שבהם הינם: פורמט "מצלמה נסתרת" כדוגמת ה"אח הגדול" שהינו הפורמט הראשון והוותיק ביותר, פורמט "היכרויות" ("הרווק", "חתונה ממבט ראשון"), פורמט "מרוץ" (המרוץ למיליון, "סוף הדרך"), פורמט Idol- "כישרונות" ("מאסטר שף", "אמריקן איידול"), פורמט "תחרות" ("הישרדות" "המבצר") (וימן, כהן ובר-סיני, 2009) (Neiger, 2012).

מרגע עלייתן של תוכניות המציאות הן הצליחו לצבור לא רק קהל צופים רב, כי אם גם קהל מבקרים שטוענים כי תוכניות מסוג זה הינן שפל חדש בתוכן הטלוויזיוני, שכן הן אינן מספקות תוכן אינטלקטואלי לצופים (Gleason, 2013). עוד נטען כי נוטות לקדם מודלים חברתיים מעוותים, תוך הפצת תרבות של אקסהיביציוניזם (התערטלות) ומציצנות (Murray, 2010). ביקורת נוספת קשורה לסוגייה האתית הנוגעת לטיפול והיחס של הפקת התוכניות במשתתפים. נטען כי לעיתים המשתתפים מקבלים יחס משפיל ולא אנושי (וימן, כהן ובר-סיני, 2009), תוך ניכוסם, חדירה לפרטיותם והצגתם באור שלילי. כמו כן, נטען כי ההפקה בתוכניות המציאות נוטה לנצל את הא-סימטריה בין הכוחות, תוך גיבוש חוזים חד-צדדיים לטובת יוצר התוכנית ובעלי האינטרסים (Mast, 2016).

ביקורת נוקבת נוספת קשורה לפרדוקס האותנטיות. דהיינו, היעדר האותנטיות שניכר בתוכניות שמציגות עצמן כאותנטיות ובלתי ערוכות. תוכניות המציאות מתיימרות להציג את המציאות כפי שהיא מבלי לבצע עריכות ושינויים בתכנים ובצילומים. אולם בפועל, מתבצעות עריכות מגמתיות הצבועות בגוון מניפולטיבי של החומר המצולם על מנת שזה יתיישב עם הנרטיב הסיפורי,